

ליל הברווזים

1.4.1959



מה פתאום עכשיו ?

יום אחד פנתה אלי חברתנו באחוזת רותי רוזן ושאלה :

"האם אתה יודע משהו על "ליל הברווזים"?"

עניתי שאני יודע, ושאלתי אותה מדוע היא מתעניינת.

רותי ענתה לי שאחד מנכדיה משרת בגלי צה"ל, והוטל

עליו להכין כתבה על "ליל ברווזים".

"שילחי אותו אלי ואספר לו את כל הידוע לי".

הנכד הגיע, סיפרתי לו מה אירע באחד באפריל 1959,

וגם נתתי לחייל הנחמד "סקופ" שיפורט להלן.

ליל הברווזים הוא כינוי לפרשת תרגיל לגיוס
מילואים שהתרחשה ב-1 באפריל 1959.

היום לפני 50 שנה

בתרגיל שודרו ברדיו בדרמטיות סיסמאות לגיוס
מילואים פומבי, מבלי שקדמה לכך כל מתיחות
צבאית. הפרשה זכתה לכינוי "פרשת הברווזים"
על שם אחת הסיסמאות "ברווזי מים."

בשעות הערב של 1 באפריל 1959, הוכרז
במהדורת החדשות של "קול ישראל" כי עומדת
להתפרסם "הודעה חשובה ביותר". בימים אלו
טרם החלו שידורי טלוויזיה בישראל, ושידורי
"קול ישראל" (ששידר אז ברשת אחת בלבד)
זכו לשיעורי האזנה גבוהים. ההכרזה זרעה
בהלה בישראל והתרגשות בין חברי הכנסת
שהיו מכונסים אז לישיבה רגילה של הכנסת.
אחדים מחברי הכנסת דרשו להכריז על הפסקה
לשם התייעצות דחופה.

תוך כדי כך פורסמה הודעת הגיוס הפומבי
בחדשות השעה 9 בערב ב"קול ישראל",
שקראה להתייצבותן של שלוש יחידות מילואים
שסימאות הגיוס שלהן היו "ברוזי מים",
"להקת אמנים" ו"ארשת חשיבות". הסימאות
שודרו בעברית ובמספר שפות נוספות, ללא
הודעה על כך שמדובר בתרגיל.

ההכרזה הדרמטית זרעה בהלה רבה בישראל,
עוררה מתיחות מיידית בין ישראל לבין
שכנותיה, וגרמה לגיוסי חירום בצבאות מצרים
וסוריה, ולמצב כוננות בירדן. בישראל היו
משוכנעים כי מלחמה עומדת לפרוץ בכל רגע.

מנחם בגין, מנהיג תנועת החרות שבאופוזיציה, הצהיר מעל במת הכנסת: "אם צבאנו נקרא לפעולה - נעמוד כולנו, ללא יוצא מן הכלל, מאחוריו, כפי שתמיד עמדנו". שר האוצר לוי אשכול התקשר מבניין הכנסת, ששכנה אז ב"בית פרומין" בירושלים, לביתו של ראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן-גוריון בתל אביב וחזר לאולם המליאה והודיע מעל הבמה כי להודעת הגיוס אין כל משמעות וכי הממשלה מצטערת על אופן הפרסום.

למחרת היום, ב-2 באפריל, הודיע דובר צה"ל
שהודעת הגיוס הייתה קריאה רגילה לאימונים
שגרתיים ופרסומה בפומבי בא לבחון את
מהירות התגייסותן של יחידות המילואים
בקריאה פומבית.

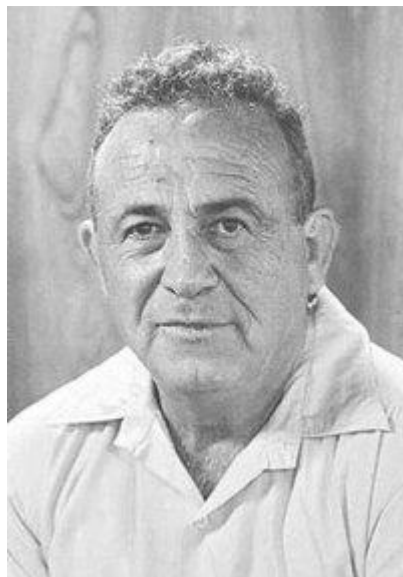
ועדת החקירה

שלוש מסיעות הכנסת, חרות, המפד"ל והציונים הכלליים הציעו ב - 3 באפריל אי-אמון בממשלה על רקע הודעת הגיוס, שגרמה בהלה בארץ ומתיחות במדינות ערב. בתגובה לביקורת, ראש הממשלה דוד בן-גוריון כינס את הרמטכ"ל, חיים לסקוב, וראשי אגפי המטכ"ל לישיבה דחופה שבה הוחלט על הקמת ועדת חקירה לבירור התקלה.

ועדת החקירה, בראשותו של עו"ד יעקב שמשון
שפירא, היועץ המשפטי של משרד הביטחון,
ומנכ"ל משרד העבודה, אלוף (מיל.) יוסף
אבידר, הגישה ב- 6 באפריל לראש הממשלה את
מסקנותיה, שהטיחו ביקורת קשה בהתנהלות
צה"ל. בעקבות המלצות הוועדה החליט בן-גוריון
באותו יום להדיח מתפקידיהם את ראש אג"ם,
האלוף מאיר זורע, ואת ראש אמ"ן, האלוף
יהושפט הרכבי, מבלי להורידם בדרגה.

זורע, שהיה מועמד לתפקיד הרמטכ"ל, הועבר
לפיקוד הצפון במקום יצחק רבין, שמונה לראש
אג"ם. הרכבי יצא לחופשת לימודים ולאחריה
פרש מהצבא. במקומו מונה חיים הרצוג לראש
אמ"ן, בפעם השנייה כמפקד המודיעין, לאחר
שעמד בראשו בשנים 1950 – 1948.

האלוף מאיר זורע



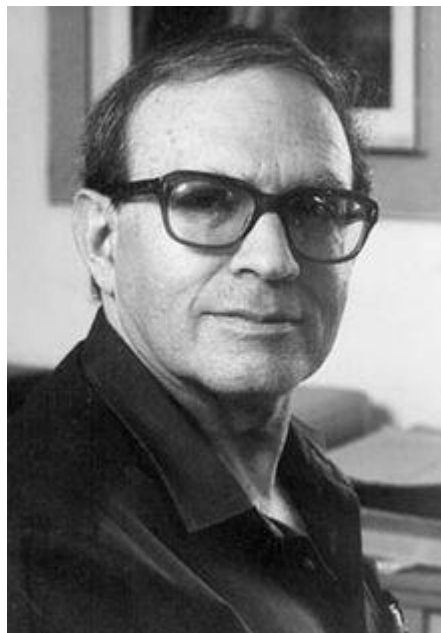
האלוף יהושפט הרכבי



האלופים יצחק רבין וחיים הרצוג



אלוף משנה יובל נאמן



יוסקה רום מספר

הייתי עד לאחד מספירי פרשת ליל הברווזים

בשנים 1960 - 1958 הייתי באנגליה כחבר משלחת חיל הים לרכש צוללות מהצי הבריטי, ובתפקיד של ראש הצוות הטכני. במסגרת תפקידי זה, יצא לי כמה פעמים לנסוע לארץ כדי להכין את התשתיות הדרושות לקליטת הצוללות.

באפריל 1959 הייתי בארץ כשבועיים, וביום שעמדתי לחזור נקראתי למטכ"ל. לשם קבלת מעטפה אישית וסודית המיועדת לאל"מ יובל נאמן, נספח צהל באנגליה.

כשהגעתי ללונדון, חיכה לי בשדה איש בכיר בשגרירות ומסר לי שקיבל הוראה לקחת ממני את המעטפה. הופתעתי, ושאלתי לפרש הדבר.

האיש, שהיה מוכר לי היטב, שאל אותי: "האם אתה יודע מה יש במעטפה?"
עניתי בחיוב והוספתי שיש בה כתב מינוי ליובל נאמן כראש אמ"ן.

על זאת ענה לי האיש: "נכון, ובכן דע לך שכאשר אתה היית במטוס באויר שודרה ידיעה בקול ישראל ש.....אל"מ חיים הרצוג מונה כראש אמ"ן במקומו של האלוף יהושפט הרכבי.

מסרתי את המעטפה

עברו 43 שנים, ונפגשתי עם יובל נאמן

במרוצת השנים נפגשתי עם יובל נאמן כמה וכמה פעמים, אבל אף פעם לא סיפרתי לו את סיפור המעטפה.

עד שערב אחד הגעתי לאוניברסיטת תל אביב לשמוע הרצאה מפיו על הגרעין. הגעתי עם חבר קצת מוקדם, והתישבנו לתפוש מקום. גם יובל הקדים לבוא והתישב יחיד על הבמה.

כתבתי בפתק את סיפורי, עליתי לבמה, ברכתי את יובל לשלום, ואמרתי לו: "כתבתי לך משהו שיעניין אותך. אל תפריע לעצמך, תחוב את הפתק לכיס מעילך, ובשעת פנאי עיין בו.

גלגלנו עוד כמה מילים על עבודתנו המשותפת באנגליה וירדתי לשבת במקומי.

עברו כמה שבועות ללא תגובה, עד שערב אחד יובל התקשר אלי ואמר: "סליחה על האיחור. רק היום חזרתי ללבוש את המעיל ומצאתי את הפתק שלך ששכחתי ממנו. אנא תן לי את כתובתך, כי אני רוצה לענות לך בכתב.

הוא הוסיף להסביר לי מה בכוונתו לכתוב לי, ושוב העלינו זכרונות מימים עברו.

סוף סיפורי אבל המשכתי לדשדש בו

לאחר מותו של יובל, הגעתי לביתו כדי לנחם את האבלים.
הנושא כולו היה ידוע כמובן למשפחה, אבל לא ההתכתבות בינינו.
השארתי לאלמנה העתק של מכתבו של יובל אלי.

נושא השידור בדבר מינויו של חיים הרצוג כראש אמ"ן המשיך להציק לי, ופנית לשידורי
ישראל על מנת לבדוק אם ההקלטה עדיין קיימת.
הנושא נבדק והתשובה הייתה שלילית.

פנית לשר יצחק הרצוג, בנו של חיים. הנ"ל היה אדיב מאד והתעניין במה שהיה לי לספר
לו. במיוחד התרגש לשמוע שמזכירו של סבו הרב הראשי היה קרוב משפחתי.
יצחק לא יכול היה לזכור פרטים במדוייק. היה נדמה לו שכתוב בספר הזכרונות של אביו
שהמינוי הגיע כאשר היו בנופש בחודש מאי בים המלח.
כשכתבתי לו שאני סבור שזה היה בחודש אפריל, הציע לי להתקשר עם שלמה נקדימון,
שכותב כעת את הביאוגרפיה של חיים הרצוג.
פנית לשלמה נקדימון, והנ"ל אישר לי שצדקתי ושהמינוי אכן ניתן באפריל.

[joseph rom [mailto:josefrom@012.net.il :From
Sunday, April 27, 2008 12:01 PM :Sent
To : תא דואר לקבלת דואר כנסת
Subject :RE: מינוי אביך כראש אמ"ן לאחר ליל הברווזים

שלום רב לך אדוני השר :

אשתי בזיווג ראשון ואם ילדי הייתה עליזה ז"ל, לבית שניאורסון. בת הדור הששי ל"בעל התניא".

אמה של עליזה, אסתר, הייתה אחותה של חנה גולדמן – אשת הרב יעקב גולדמן . בנם של הזוג גולדמן, טוביה, הוא עו"ד בירושלים. בתם, אסתר, נשואה לנסים ברוך ומתגוררת אתו בדיר מוגן "אחוזת בית הכרם" בירושלים..
אני בקשר תמידי אתם.

היו לי במהלך השנים הרבה שעות עם הרב גולדמן, וגם הקלטתי אותו פה ושם.

לא אשכח שבא לבקר אותי במחנה המעצר ברפיח לאחר השבת השחורה, והביא לי שי מחברתי (אז) עליזה.

אולי חשוב שתדע שסבה של עליזה, הרב דוד צבי אריה שניאורסון עסק בסחר ובגאולה של קרקעות, ובין השאר היו בבעלותו אדמות סנהדריה – כולל המערות.

פעמים רבות הציעו להרדצ"א שניאורסון הון עתק עבור האדמות, אבל הוא נכנע ללחץ של רבנים שלא להעביר את קברי הסנהדרין לגויים. אחד מראשי הלוחצים היה סבך, הרב הראשי. ראה הרצ"ב.

בנושא מינוי אביך כראש אמ"ן אתקשר לשלמה נקדמון על פי הכתובת שהעברת אלי.

כל טוב לך, והמשך הצלחה בתפקידך הרם כחבר הממשלה.

יוסקה

ואם יצא אי פעם שניפגש או נתכתב, אני אקרא לך יצחק או בוז'י במקום אדוני השר, אם אתה תקרא לי יוסקה במקום מר רום.

הרבנות הראשית לארץ-ישראל
The Chief Rabbinate of Palestine-Eretz-Israel

בתשובה נא לזכור:

No. 1018/p

האדרסה:
הרבנות הראשית לארץ-ישראל, ירושלים, ארץ-ישראל.
ת. ד. 179.

Address:
THE CHIEF RABBINATE OF PALESTINE ERETZ-ISRAEL JERUSALEM
P. O. B. 179

טלגרמות: "CHIEF RABBINATE, JERUSALEM"

הנשיאים:

יצחק אייזיק הלוי הרצוג הרב הראשי לא"י
בן ציון מאיר חי עוזיאל הרב הראשי לא"י

להשיב רק ע"מ הכתובת ולעיל
Reply to the address only

מפליד אין כותבים

ב"ה, ירושלים. כ"ו לחודש תמוז ת"ש. Jerusalem
Tel. 3219 3219

תל 3219

הננו מאשרים בזה כי מערות קברי הסנהדרין שבגורש
ע"י שכונת "סנהדריה", ירושלים, הם מקום קדוש לישראל
ככל קברות הצדיקים ומשמעות לפקום בקור והשתחוות, ולפי
דתה"ק אסור לבעליהן כיהודי להוציאן מאחזיותו האישית
ולהעבירן לרשות אחרת אם לא לרשות מלאה של בני דת ישראל
דוק שהכרתם הדתית והמסורתית תבטיח את הזיקה של הערצה
והכבוד המיוחדים שקדושת המקום מחייבת.

הרבנות הראשית לא"י

הנשיא ב"צ ע"מ

הנשיא י"ח הלוי מלובן

הפזכיר הכללי:

א. א. (א. א. א.)



From: אדווה כהן [mailto:AdvaC@molsa.gov.il]

Sent: א 27 אפריל 2008 09:34

To: joseph rom

Subject: RE:

מינוי אביך כראש אמ"ן לאחר ליל הברווזים

מר רום היקר,

אני מודע היטב לפועלך, לקריירה המרשימה שלך. מאחל לך כל טוב.
מאד התרגשתי מהקשר שלך למשפחת יעקב גולדמן – אשמח אם תעביר
אלי במייל את פרטי הקשר עם צאצאיו אסתר וטוביה.
בסיפרו "דרך חיים" כותב אבי ז"ל שקיבל המינוי כראש אמ"ן בתחילת מאי.
בימים אלה שוקד העיתונאי והסופר שלמה נקדימון על ספר העוסק בתקופת
אבי כראש אמ"ן. אני מניח שבידיו פרטים מהימנים ומדוייקים יותר כולל
אסמכתאות. אציע כי תיפנה אליו לבירור פרטי. מספרו: 03-6427878
nakdis@netvision.net.il והדוא"ל

בברכת הצלחה,

יצחק הרצוג

זזה מה שכתב לי שלמה נקדימון בתשובה לשלי

נקדימון [mailto:nakdis@netvision.net.il]

Sent: 19:05 30 אפריל 2008

To: joseph rom

Subject: Re: מינוי אביך כראש אמ"ן לאחר ליל הברוזים

למר יוסף רום
שלום

הרמטכ"ל חיים לסקוב הוציא את המינוי לחיים הרצוג ב-24 באפריל 1959

על פי המכתב מינויו של הרצוג כראש מטכ"ל/אמ"ן נכנס לתוקפו ב-28 באפריל 1959

אז בוטל מינויו כראש מטה בפיקוד דרום

אשמח לקרוא את ההתכתבות עם ידידי המנוח יובל נאמן

אם יש לך פרטים נוספים בענייניו של חיים הרצוג אודה לך על העברתם אלי

תוכל כמובן להעביר את הדברים לידיעית בוז'י

את מעשיו של הרב גולדמן ידעתי מתוך קריאה בספרים על המחתרות

את הרבי מליובביץ האחרון ריאיינתי לפני כשלושים שנה וגם הייתי אצלו פעמיים נוספות.
בברכה

שלמה נקדימון

ספר חדש חושף לראשונה את סודות המודיעין הישראלי והכשלים בתפקוד

צה"ל בתחילת העשור השני למדינה

רבין על הרצוג: מעולם לא היה המצב במודיעין כה חמור

מאת [אמיר אורן](#)

אמ"ן פיצח בסוף שנות ה-50 את הצופן המצרי, אך שאננות במודיעין הצבאי ובמטכ"ל גרמה לכך שבניית המערך המצרי המשוריין בסיני אותרה באיחור. הרמטכ"ל חיים לסקוב, מאוכזב מהכישלון, רצה להדיח את ראש אמ"ן חיים הרצוג. יחידת ההאזנה ופיצוח הצפנים באגף המודיעין של צה"ל הצליחה בסוף שנות ה-50 לפענח את השדרים שהוחלפו בין שליט מצרים גמאל עבד-אל נאצר בקהיר לבין מפקד צבאו עבד-אל חכים עאמר בדמשק. צוות ממדור מחקר הצפנים ביחידה 515 - כיום יחידה 8200 - הצליח לפצח את כתב הסתר המיוחד ששימש להעברת מברקים בין נאצר ועאמר בשני חבלי קע"ם, "הקהילה הערבית המאוחדת". למרות הצלחה זו, נכשל אמ"ן בגילוי תנועות הצבא המצרי לתוך סיני בפברואר 1960, והתנהגותו של ראש אמ"ן, אלוף-משנה חיים הרצוג, הביאה לאובדן האמון שנתן בו הרמטכ"ל חיים לסקוב. לסקוב ביקש מראש הממשלה ושר הביטחון דוד בן-גוריון להדיח את הרצוג מתפקידו ואף איים להתפטר אם ייענה בסירוב. בן-גוריון לא נעתר לדרישת לסקוב, אך הוציא את הרצוג לחופשה מאונס עד לפרישת לסקוב ולמינוי צבי צור לרמטכ"ל במקומו.

פרטים אלה נכללים בספרו של יגאל שפי, "התרעה במבחן: פרשת 'רותם' ותפיסת הבטחון של ישראל 1957-1960", שהופיע בהוצאת "מערכות" ומשרד הביטחון. אירועי "רותם" סופרו בעבר בהרחבה וזכורים כתקדים לכניסת הצבא המצרי לסיני במאי 1967, אך שפי מאיר בספרו רבדים נעלמים. שפי, קצין מודיעין בכיר במילואים, חושף - ברשות ובסמכות -

שיטות ומקורות, את סודות פעולתן של סוכנויות האיסוף ואת הכשלים בתפקוד צה"ל בתחילת העשור השני למדינה. חוץ מרשימת שמות וכתובות של סוכני המוסד ויחידה 154 של אמ"ן, הוא מגלה הכל.

אף שבמלחמת ששת הימים חשפה ישראל, לצרכים מדיניים, את יכולתה לצותת לשיחות טלפון-אלחוט בין נאצר לבין חוסיין מלך ירדן, זהו גילוי תקדימי של המקורות "פגז" ו"פדן" - המברקים בערוץ נאצר-עאמר. עולה ממנו שהקשרים הבין-ערביים הקלו על המודיעין הישראלי ללמוד מה

מתרחש בין המדינות השונות. כך קרה גם ב-1973, כאשר חוסיין פגש את הנשיאים אנואר סאדאת וחאפז אל אסד, למד מהם על הכנותיהם למלחמה בישראל ודיווח על כך (בצירוף הערכה מסתייגת) לגולדה מאיר.